

Література:

1. Латинін М. А. Організаційно-правове забезпечення державного регулювання земельних відносин в аграрному секторі економіки України / М. А. Латинін, А. С. Чернягін // Державне будівництво [Електронний наук. фак. вид.]. – 2007. – № 2. – Режим доступу : http://kbuara.kharkov.ua/e-book/n_2_2007/doc/2/07.pdf.
2. Латинін М. А. Шляхи удосконалення системи державного управління земельними відносинами в Україні / М. А. Латинін, Г. І. Шарий // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : ДокНаукДержУпр, 2010. – № 2. – С. 97–104.
3. Мостов'як М. І. Досвід країн Центральної та Східної Європи в упровадженні ринку сільськогосподарських земель / М. І. Мостов'як // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1 (10). – С. 159–166.
4. Оренда земельних часток (паїв) по Україні у 1 кварталі 2012 року : довідка Державного агентства земельних ресурсів України : Оф. сайт Громадської організації “Інформаційно-ресурсний центр “Реформування земельних відносин в Україні”. – Режим доступу : <http://www.myland.org.ua/index.php?id=3417&lang=uk&razd>.
5. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НСД, 2012. – 256 с.
6. Собкевич О. Щодо першочергових напрямів розвитку системи управління земельними відносинами в аграрній сфері. Аналітична записка / О. Собкевич, В. Русан, А. Юрченко // Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку ; Оф. сайт Національного інституту стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/648/>.
7. Філаткін С. М. Правове регулювання та сучасний стан розвитку орендних земельних відносин в Україні / С. М. Філаткін // Агроінком. – 2011. – № 4 – 6. – С. 45–47.

Надійшла до редколегії 26.06.2012 р.

УДК 351:342.5

А. О. ВАСИЛЬСВ

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Проаналізовано еволюції теорії та понятійного апарату державної молодіжної політики України в дисертаційних дослідженнях сучасних українських науковців. Зосереджено увагу на визначенні понять “молодь” та “державна молодіжна політика” як ключових для досліджень цього напрямку. У результаті встановлено головні тенденції в сучасних дослідженнях молодіжної політики.

Ключові слова: молодь, державна молодіжна політика, механізм, дисертаційне дослідження.

The article analyzes the evolution theory and glossary of the state youth policy in Ukraine in the dissertations of modern Ukrainian scholars. The main attention is focused on defining the terms “youth” and “state youth policy” as the key to this research direction. As a result, set the main trends in modern studies of youth policy.

Key words: youth, national youth policy, mechanism, dissertation studies.

У третьому тисячолітті радикально змінюється спосіб життя та формат діяльності людства. Технічний прогрес дозволяє відкривати нові перспективи для людей та створює нові можливості для різних соціальних груп. Надзвичайно підвищується мобільність кожної окремої людини – як просторова, так і соціальна. При цьому найбільш мобільною виявляється молодь, яка завдяки цій своїй якості починає відігравати все більш значущу роль у суспільно-політичному житті. Прикладом цього є провідна роль молоді під час суспільно-політичних потрясінь семирічної давності в Україні та минулорічні події в Північній Африці. Усе це надзвичайно актуалізує питання формування та реалізації державної молодіжної політики.

У той же час, державні молодіжна політика України не відзначається особливою активністю та послідовністю. Велика значущість молоді в суспільно-політичному житті не до кінця усвідомлюється українськими політичними елітами. У зв'язку із чим має місце недостатність уваги до проблем та інтересів молоді, споживацьке чи зверхнє відношення до молодіжного руху, фінансування заходів державної молодіжної політики за залишковим принципом. Усе це загрожує створенням ситуації, коли держава буде просто неспроможна контролювати ситуацію з боку органів державного управління та місцевого самоврядування. У зв'язку із цим постає проблема вдосконалення державної молодіжної політики, що зумовлює необхідність ретельного аналізу та переосмислення її окремих компонентів.

Державна молодіжна політика України та окремі її аспекти вже неодноразово ставали об'єктом дослідження сучасних українських науковців. Цьому питанню приділили основну увагу в своїх дослідженнях М. Головатий, М. Канавець, Л. Кривачук, О. Кулініч, Н. Метьолькіна, В. Орлов, І. Парубчак, М. Перепелиця, Р. Сторожук та ін. Проте переважна більшість науковців (включно із названими) оминають увагу дисертаційні дослідження сучасних українських науковців. Але саме цей масив наукової інформації містить найбільше корисних для досліджень матеріалів, які вже оброблені та перебувають у зручному для сприйняття вигляді. До того ж, саме дисертаційні дослідження демонструють сучасний стан науки та дозволять сформуванню уявлення про дослідницьку розробленість тих чи інших наукових проблем.

Усе зазначене актуалізує необхідність спеціального дослідження еволюції питання державної молодіжної політики України в дисертаційних дослідженнях сучасних українських науковців. У зв'язку із цим метою даної статті є огляд висвітлення державної молодіжної політики в сучасних дисертаційних дослідженнях.

Довгий час в Україні дослідження молодіжної політики здійснювалися в галузях соціальних та політичних наук. Так, в 2001 р. український дослідник М. Перепелиця захистив дисертацію на здобуття наукового звання кандидата політичних наук “Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект)”. У цій роботі дисертант комплексно розглянув державну молодіжну політику на регіональному рівні як цілісну систему зі складною внутрішньою структурою, що відповідає різним сферам життєдіяльності молоді.

У своїй роботі М. Перепелиця розвинув понятійний апарат дослідження молодіжної політики, зокрема визначив молодь як “ мешканців конкретних регіонів України віком від 14 до 28 років” (у 2001 р. віковий ценз молоді саме від 14 до 28 років був закріплений на законодавчому рівні) [6, с. 15]. Також він дав визначення явищу державної молодіжної політики на регіональному рівні, яка була визначена як “окремий, системний напрям практичної та теоретичної діяльності її суб’єктів: органів державної влади та місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій, рухів, інших соціальних інституцій, що здійснюється в усіх сферах життєдіяльності молоді, а саме в освіти, праці, побуту, відпочинку, духовного та фізичного розвитку тощо, реалізується з урахуванням умов, специфіки й можливостей регіону – реально утверджує і забезпечує декларовані й узаконені найвищими законодавчими органами права і свободи молодої людини, створює необхідні умови для її ефективного соціального становлення, розвитку здібностей, реалізації творчого потенціалу як у власних інтересах, так і конкретного регіону та суспільства в цілому” [6, с. 9].

Дослідження М. Перепелиці дозволило визначити наукову термінологію та концептуальне бачення явища державної молодіжної політики. Крім цього, він сформулював пропозиції стосовно поліпшення цієї специфічної діяльності держави, вирішення деяких конкретних її проблем та запропонував для практичного використання модель державної молодіжної політики на регіональному рівні з визначенням її мети, завдань, основних напрямів та механізму реалізації. У той же час, політологічний підхід не дозволяв визначити всю специфіку здійснення молодіжної політики та був неприйнятним для державного управління. Проте це дослідження заклало основи та стало необхідною передумовою подальшого розвитку наукового усвідомлення проблематики державної молодіжної політики.

Подальші дослідження відбувалися вже у сфері молоді науки державне управління. Але ці дослідження зосереджувалися на окремих аспектах державної молодіжної політики. Так, у 2007 р. була захищена кандидатська дисертація Р. Сторожук “Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації”. У цій роботі молодь було визначено як вікову групу – “юнаки і дівчата віком від 14 до 35 років” [7, с. 12]. У своєму дослідженні Р. Сторожук також уточнила сутність поняття “молодіжна політика”, зазначивши, що це “комплексне явище, що є результатом практичної, науково-теоретичної, ідеологічної та іншої діяльності соціальних інституцій стосовно молоді”, яку

можна розглядати як інтегральну функцію багатьох змінних – діяльності держави, партій, громадських, релігійних організацій тощо, яка включає в себе багато елементів і має складну структуру однією зі складових якої є державна молодіжна політика [7, с. 8]. Дослідниця запровадила до вітчизняного наукового обігу результати досліджень зарубіжних учених. Зокрема, було введено поняття європейських стандартів молодіжної політики, уточнено сутність понять “молодіжні організації” та “концептуальна модель молодіжної політики”. Також Р. Сторожук установила, що концептуальна модель державної молодіжної політики в Україні в контексті європейського вибору повинна орієнтуватися на європейські стандарти молодіжної політики.

У цілому, дослідження Р. Сторожук стало першою в галузі державного управління науковою розвідкою щодо молодіжної політики. У рамках цього дослідження була запропонована концептуальна модель державної молодіжної політики та модель механізму її реалізації, які відображають сучасні тенденції світової традиції роботи з молоддю з урахуванням можливостей та традицій нашої країни в контексті європейської інтеграції. У дисертації було здійснено уточнення ключових термінів: молодь і державна молодіжна політика. За результатами дослідження було встановлено необхідність подальших розвідок у цьому науковому напрямку.

Ще одним дослідженням державної молодіжної політики стала в 2009 р. дисертаційна робота Н. Метьолкіної “Механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні”, де авторка визначила молодь як “молодих людей у віці від 14 до 35 років” [3, с. 8]. Дослідниця здійснила подальший розвиток наукової термінології державної молодіжної політики. Зокрема, було розвинуто зміст понять “державна молодіжна політика” та “державне управління у сфері молодіжної політики”. Державна молодіжна політика визначена як “специфічний напрям діяльності держави, що здійснюється в інтересах молодих громадян і суспільства з метою збереження та розвитку молодіжного потенціалу і через це, забезпечення соціального відтворення, оновлення та прогресу суспільства” [Там же, с. 11].

У дослідженні було встановлено, що ефективність державно-управлінської системи знижується через недостатній ресурсний потенціал цієї сфери й відсутність дієвих комунікативних стратегій влади. Динаміка перетворень, що відбувається у практиці підтримки молоді в західних країнах, стає можливою за умови докорінної зміни в суспільстві уявлень про роль і значення молодого покоління в соціальній структурі суспільства й виявлення довіри до нього органів влади. Процес допомоги молоді у країнах з розвинутою демократією дістає силу в індивідуалізації, а не в колективізації (хоча М. Перепилиця вважав колективність “органічною властивістю людства”), в регіоналізації, а не в централізації, в плюралізмі, а не в централізмі, і в безпосередній участі, а не в управлінні згори.

Таким чином, дисертація Н. Метьолкіної “Механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні” стала комплексним

дослідженням державної молодіжної політики та механізмів її формування та реалізації. Дослідниця здійснила уточнення винятково важливих термінів: молодь і державна молодіжна політика. Завдяки всьому цьому молодіжна політика остаточно виокремилася в самостійний напрямок досліджень. Це сформувало можливість і заклало передумови для подальших наукових розвідок.

Наступні дослідження державної молодіжної політики здійснювалися в напрямку вивчення окремих аспектів її реалізації. Так, у цьому ж 2009 р. В. Орлов захистив кандидатську дисертацію “Формування державної молодіжної політики в Україні”, в якій було здійснене не тільки теоретичне узагальнення формування державної молодіжної політики, але й визначено напрямки та механізми її розвитку.

В. Орлов визначив молодь як “особливу категорію населення у віці не молодше 14 і не старше 30 років, що характеризується наявністю специфічного правового (конституційно-правового) статусу, сутність якого полягає в необхідності створення з боку держави системи фінансових та інших гарантій, що забезпечують можливість реалізації молодими людьми всієї сукупності конституційних прав” [4, с. 7]. Молодь є об’єктом національно-державних інтересів, один з головних чинників забезпечення розвитку держави і суспільства. Але одночасно вона несе особливу відповідальність за збереження і розвиток своєї країни, за спадкоємність історичної і культурної спадщини, за відродження своєї вітчизни.

За визначенням В. Орлова, “державна молодіжна політика є діяльністю органів державної влади, спрямованої на розробку доктрини та концептуальних напрямів молодіжної політики, а також на практичне забезпечення реалізації цілісної системи соціально-економічних, організаційних заходів з метою гарантування соціально-правової захищеності молодого покоління, реалізації його прав на соціальний розвиток, творчу ініціативу відповідно до корінних інтересів, схильностей, фізичних можливостей і з урахуванням динамічних інтересів прогресу суспільства” [Там же, с. 16]. Дослідник вважає, що державна молодіжна політика є “внутрішньою політикою держави з регулювання відносин молоді і держави”. На думку цього науковця, стратегічним завданням розвитку держави є “формування життєздатного підростаючого молодого покоління” [Там же, с. 16].

У цілому, дослідження В. Орлова стало комплексним опрацюванням достатньо широкій практики формування та здійснення державної молодіжної політики. Автор уник загальної тенденції збільшення максимального віку особистості для віднесення її до категорії “молодь” – 30 років замість 35. Разом із уточненням цього наукового терміну В. Орлов приділив увагу й уточненню терміну “державна молодіжна політика”. Науковець дослідив сучасний стан реалізації державної молодіжної політики та влучно виявив певні тенденції в молодіжному середовищі України. Усе це дозволило запропонувати цілий комплекс заходів з удосконалення процесу формування та реалізації державної молодіжної політики України.

Державна молодіжна політика стала предметом дослідження в кандидатській дисертації І. Парубчака “Організаційно-правові механізми

реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні”, де було встановлено, що діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування буде більше сприяти ефективній реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні у випадку залучення до цього процесу молодіжних громадських організацій при застосуванні комплексу науково обґрунтованих напрямків, форм, методів та інструментів державно-управлінської діяльності.

У дисертації І. Парубчака не подається окремого авторського бачення поняття “молодь” та сутності явища “державна молодіжна політика”. Автор тільки спирається на визначення М. Головатого та вважає молодіжною політикою “налагодження стійкої регулятивної системи у відносинах молоді людини та суспільства, держави, запобігання дестабілізаційним процесам у молодіжному середовищі і спрямування енергії молоді у русло виконання корисних суспільно-економічних програм” [5, с. 9].

На основі осмислення європейського та національного досвіду підвищення ефективності організації державного управління молодіжною сферою автором сформульовано висновок щодо необхідності заміни чинної системи управління на громадсько-державне управління. Головну роль при цьому повинна відігравати громадськість, а органи державного управління повинні бути лише виконавцями рішень, прийнятих демократичним шляхом. Це приведе до змін основних функцій органів управління та вимог до професійності керівників у випадку державно-громадської системи провадження діяльності [Там же, с. 7, 18].

Крім того, для вдосконалення системи реалізації державної молодіжної політики науковець запропонував створити та запровадити в органах влади посаду менеджера з реалізації молодіжної політики. Ним повинен бути керівник, що обіймає постійну посаду в органі влади на одному із напрямів управління молодіжною політикою та наділений визначеними повноваженнями щодо прийняття рішень з конкретного питання цієї галузі.

Таким чином, дослідження І. Парубчака було новим кроком в узагальненні теоретичних засад і практики реалізації державної молодіжної політики. Це дозволило не тільки впорядкувати та вдосконалити теорію та термінологію молодіжної політики, але й запропонувати цілий комплекс механізмів реалізації цієї політики. Усе це разом створило передумови для ще більшого розвитку теорії цього питання та уможливило продовження наукових досліджень у цьому напрямку.

У 2009 р. була захищена кандидатська дисертація О. Кулініча “Механізми взаємодії органів державного управління та громадських організацій в реалізації молодіжної політики в Україні”, де було розроблено та сформульовано методичні та практичні рекомендації щодо вдосконалення співпраці між органами державного управління та громадськими організаціями в реалізації молодіжної політики в Україні. У своїй роботі дисертант оминув необхідність формулювання власного визначення державної молодіжної політики. У питанні визначення

категорії “молодь” він приєднався до домінуючої, на той час тенденції вважати молоддю “молодих людей у віці від 14 до 35 років” [2, с. 1].

О. Кулініч з’ясував сутність міжсекторної взаємодії суб’єктів суспільно-політичних процесів у роботі з молоддю, що дозволило визначити поняття “взаємодія органів державного управління та громадських організацій” як складного соціального явища взаємообумовлених і нормативно впорядкованих соціальних дій інститутів різних секторів суспільства при реалізації особистих інтересів. Завдяки цьому він запровадив до наукового обігу поняття “якість взаємодії органів державного управління та громадських організацій в роботі з молоддю”, під яким розуміє сукупність властивостей і характеристик взаємовідносин, що уможливають максимальне задоволення важливих інтересів молоді, а також визначено мінімально допустимий, оптимальний та ідеальний рівні якості. Це дозволило з’ясувати, що ефективність державної молодіжної політики в Україні залежить від типу взаємодії та особливостей молодіжних громадських організацій. При цьому певні механізми взаємодії впливають на різні складові ефективності. Науковець довів залежність ефективності державної молодіжної політики в Україні від типів міжсекторної взаємодії суб’єктів суспільно-політичних процесів, особливостей молодіжних об’єднань та досконалості механізмів взаємодії органів державного управління та громадських організацій. У зв’язку із цим було зроблено висновок, що забезпечення конструктивної взаємодії інститутів держави та молодіжних громадських організацій як важливих каналів артикуляції трансляції та захисту інтересів молодих громадян, належить до актуальних завдань державного управління.

У цілому, робота О. Кулініча стала першим високоспеціалізованим дослідженням, яке стосується не державної молодіжної політики в цілому, а окремих аспектів її здійснення. У цьому дослідженні автор не зосереджувався на визначенні ключових термінів та концептуальних засад всієї державної молодіжної політики. Унаслідок цього він зміг досягти визначних результатів за конкретним напрямком дослідження.

Також у 2009 р. була захищена кандидатська дисертація з державного управління М. Канавець “Вплив молодіжного руху на формування та реалізацію державної політики України”. І хоча дослідження не стосується безпосередньо формування та реалізації саме державної молодіжної політики, авторка подає власне розуміння понять “молодь” та “державна молодіжна політика”. Останньою М. Канавець вважає “системну діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України” [1, с. 12]. А молодь науковцем визначається як “соціально-демографічна група суспільства, яка є

неоднорідною, характеризується внутрішньою диференціацією, визначається особливостями діяльності, способу життя, динамічністю, інноваційним потенціалом” [1, с. 12].

Оригінальним досягненням М. Канавець стало фіксація явища та визначення поняття “молодіжні мережеві спільноти”. Їх науковець пропонує розглядати як “своєрідні форми соціальної структури, що сприяє інтеграції та контактуванню молоді шляхом використання інформаційно-аналітичного забезпечення та інформаційних технологій через мережу Інтернет” [Там же]. На підставі цього відкриття дослідниця запропонувала нову періодизацію еволюції молодіжного руху, яка відрізняється появою окремого етапу, пов’язаного з розповсюдженням молодіжних мережевих спільнот.

У цілому, дисертація М. Канівець є показовим прикладом успішного використання вже сформованої аналітико-дослідницької системи та категоріального апарату дослідження державної молодіжної політики. І, незважаючи на це, авторка запропонувала власне бачення основних термінів цієї галузі. А характер та спрямованість дослідження дозволили сформулювати позиції, корисні для діяльності інших науковців.

Отже, державна молодіжна політика є об’єктом достатньо активних наукових досліджень. Упродовж лише тільки останнього десятиліття цій тематиці присвячено кілька дисертаційних досліджень. Порівняльний аналіз результатів цих досліджень дозволяє встановити деякі тенденції в науковому сприйнятті сутності державної молодіжної політики та особливості її здійснення в окремих сферах та галузях.

Незалежно від мети та предмета дослідження майже всі науковці, які досліджували це питання, визначалися щодо двох ключових моментів: визначення самої державної молодіжної політики та категорії “молодь” як об’єкта здійснення цієї політики. При цьому увага науковців до цих двох моментів поступово знижується, що пояснюється зростанням визначеності в українському науковому середовищі щодо цих питань. Крім того, при визначенні поняття “молодь” спостерігається тенденція до поступового підвищення максимального віку включених до цієї категорії осіб з 24-ох років до 35-ти.

Отже, можна визначити спільні тенденції у визначенні концептуальних моментів перш за все, в термінології, а також у спеціальних вузькогалузевих дослідженнях. Усе це створює необхідні передумови для здійснення успішного подальшого дослідження.

Література:

1. *Канавець М. В.* Вплив молодіжного руху на формування та реалізацію державної політики України : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.01 / М. В. Канавець. – К., 2009. – 20 с.
2. *Кулініч О. В.* Механізми взаємодії органів державного управління та громадських організацій в реалізації молодіжної політики в Україні : автореф.

дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / О. В. Кулініч. – Х., 2009. – 19 с.

3. *Метьолкіна Н. Б.* Механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Н. Б. Метьолкіна. – Х., 2009. – 21 с.

4. *Орлов В. В.* Формування державної молодіжної політики в Україні : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / В. В. Орлов. – Запоріжжя, 2009. – 23 с.

5. *Парубчак І. О.* Організаційно-правові механізми реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / І. О. Парубчак. – Львів, 2009. – 22 с.

6. *Перепелиця М. П.* Державна молодіжна політика в Україні: регіональний аспект : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 23.00.02 “Політичні інститути та процеси” / М. П. Перепелиця. – К., 2001. – 21 с.

7. *Сторожук Р. П.* Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України : механізми реалізації : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Р. П. Сторожук. – Одеса, 2007. – 23 с.

Надійшла до редколегії 26.06.2012 р.